

17.12.2018

EOAK/5392/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kaija Tanttinen-Laakkonen

KULMIEN KESTOPIGMENTOINTI LÄÄKINNÄLLISEN KUNTOUTUKSEN APUVÄLINEENÄ

1 KANTELU

Kantelija arvosteli - - - kaupungin lääkinnällisen kuntoutuksen työryhmän päätöstä olla myöntämättä hänelle maksusitoumusta kulmien kestopigmentointiin.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin seuraava selvitys:

- 1) Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston päätös 8.1.2015, LSSAVI/366306.03.01/2014,
- 2) - - - kaupungin lääkinnällisen kuntoutuksen työryhmän päätös 7.3.2017,
- 3) - - - kaupungin vt. johtavan ylilääkärin muistutusvastaus 8.6.2017,
- 4) Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän (PSHP) johtajaylilääkärin lausunto 28.11.2017 ja
- 5) neuroalojen ja kuntoutuksen vastuualuejohtajan selvitys 22.11.2017.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat kantelun mukaan

Kantelijan mukaan hän sairastaa Alopecia universalis -sairautta, minkä vuoksi hän on hakenut - - - kaupungin lääkinnällisen kuntoutuksen työryhmältä maksusitoumusta sekä peruukkiin että kulmien kestopigmentointiin. Hän kertoi tehneensä 7.7.2014 kantelun aluehallintovirastoon, jonka antaman päätöksen jälkeen hänelle on myönnetty vuosittain maksusitoumus aitohiusperuukkiin mutta kulmien kestopigmentointiin vain yhden kerran. Maksusitoumusta toimenpiteeseen ei enää myönnetty 7.3.2017 tehdyllä päätöksellä.

Kantelijan mukaan hän teki asiassa muistutuksen ja 8.6.2017 annettu vastaus oli edelleen kielteinen. Vastauksen perusteluissa vedottiin Pirkanmaan sairaanhoitopiirin alueelliseen ohjeistukseen, jonka mukaan kestopigmentointia ei korvata lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä.

Kantelija oli ollut yhteydessä myös Tampereen yliopistollisen sairaalan apuvälineyksikköön. Sieltä vastattiin, että vaikka sairaanhoitopiirin alueellisen ohjeistuksen mukaan kestopigmentointia ei myönnetä apuvälineenä, apuvälinettä koskevan päätöksen tulee aina perustua tarveharkintaan kulloisenkin tilanteen mukaan.

Kantelija viittaa sosiaali- ja terveysministeriön valtakunnallisten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteiden kohtaan 06 30 09 (Silmäripset ja kulmakarvat). Siinä ohjeistetaan luovuttamaan kestopigmentointi asiakkaalle, jolta kulmakarvat puuttuvat sairauden vuoksi kokonaan, mikäli erikoislääkäri näin arvioi. Kantelijan mukaan valtakunnalliset apuvälineiden luovutusperusteet ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirin alueellinen ohjeistus ovat keskenään ristiriitaiset.

3.2 Asiassa saatu selvitys

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston päätös

Aluehallintovirasto kiinnitti päätöksessään 8.1.2015 (LSSAVI/3663/06.03.01/2014) - - - kaupungin johtavan ylilääkärin huomiota hänen vastaisen toimintansa varalle potilaan yksilöllisen tarpeen huolelliseen arviointiin lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinettä ja muuta mahdollista lääkinnällistä kuntoutusta, kuten kestopigmentointia koskevaa päätöstä tehtäessä.

PSHP:n alueellinen ohjeistus

Vastuualuejohtajan selvityksen mukaan PSHP:n apuvälineiden luovutusperusteet ovat suositus alueellisiksi toimintakäytännöiksi. Luovutusperusteet ovat yhteneväiset tulevien valtakunnallisten luovutusperusteiden kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriön nimeämä asiantuntijaryhmä on vastuualuejohtajan mukaan päättänyt esittää, että silmäripsiä ja kulmakarvoja ei myönnetä lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä, toisin kuin kommenttiversiossa oli vielä ollut näkyvissä.

Vastuualuejohtaja toteaa, että suositusten käyttöön liittyy aina yksilöllinen tarveharkinta.

- - - kaupungin lääkinnällisen kuntoutuksen työryhmän päätös

Työryhmä päätti 7.3.2017, että kantelijan kulmien kestopigmentointiin ei anneta uutta maksusitoumusta. Päätöstä perusteltiin PSHP:n alueellisella ohjeistuksella ”Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet” (julkaistu 1.8.2016). Ohjeistuksen mukaan kestopigmentointia ei korvata lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä.

Vt. johtavan ylilääkärin muistutusvastaus

Vt. johtava ylilääkäri totesi 8.6.2017 antamassaan vastauksessa seuraavaa.

”Päätöstä tehtäessä lääkinnällisessä kuntoutustyöryhmässä on noudatettu Pirkanmaan sairaanhoitopiirin alueellista ” Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet” ohjeistusta, julkaistu 1.8.2016, jonka mukaan kestopigmentointia ei korvata lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä.

Joten suosituksen mukaisesti kestopigmentoinnin ei katsota olevan lääkinnällistä kuntoutusta eikä siihen myönnetä maksusitoumusta.”

3.3 Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet

Kantelija viittaa valtakunnallisiin lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteisiin joulukuulta 2016, versio 1.0 (Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen luovutusperusteet -opas apuvälinetyötä tekeville ammattilaisille ja ohjeita asiakkaille). Version esipuheessa todetaan, että kyseessä on ensimmäinen valtakunnallinen asiakirja, jonka tavoitteena on yhtenäistää lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteita ja olla arjen apuvälinetyön tukena.

Version kohdassa 06 30 09 Silmäripset ja kulmakarvat todetaan seuraavaa: ”Välineet jotka korvaavat silmäripset ja/tai kulmakarvat luovutetaan lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä asiakkaalle, jonka ripset ja/tai kulmakarvat puuttuvat sairauden vuoksi pysyvästi ja kokonaan. Luovuttamisen edellytyksenä on erikoislääkärin arvio kokonaistilanteesta ja miten ko. apuvälineen luovuttaminen tukee hoitoprosessia.”

Sosiaali- ja terveysministeriön 1.10.2018 julkaiseman, elokuussa 2018 päivitetyn version 2.2 mukaan välineitä, jotka korvaavat silmäripset ja/tai kulmakarvat ei luovuteta lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä (kohta 06 30 09 Silmäripset ja kulmakarvat).

Version johdannossa todetaan, että esitetyt luovutusperusteet luovat valtakunnallisen yhtenäisen suosituksen perustason lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovuttamiselle. Yksilöllisen tarveharkinnan perusteella minkään CE-merkitys (93/42/ETY) apuvälineen luovuttaminen ei ole poissuljettu.

3.4 Oikeudellinen arviointi

3.4.1 Keskeiset oikeusohjeet

Perustuslaki

Perustuslain (731/1999) 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 3 §:n 3 kohdan mukaan erikoissairaanhoidolla tarkoitetaan lääketieteen ja hammaslääketieteen erikoisalojen mukaisia sairauksien ehkäisyyn, tutkimiseen, hoitoon, ensihoitoon, päivystykseen ja lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvia terveydenhuollon palveluja.

Terveydenhuoltolain 4 §:n mukaan kunnan on osoitettava riittävästi voimavaroja kunnan peruspalvelujen valtionosuuden perusteena olevaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä terveydenhuollon palveluihin (1 mom.).

Terveydenhuoltolain 24 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä alueensa asukkaiden sairaanhoitopalvelut. Sairaanhoitopalveluihin sisältyvät sairauksien tutkimus, lääketieteellinen tai hammaslääketieteellinen taudinmääritys, hoito, hoitosuunnitelman mukaiset pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet sekä tarpeellinen lääkinnällinen kuntoutus (1 kohta).

Terveydenhuoltolain 29 §:n mukaan kunnan on järjestettävä potilaan sairaanhoitoon liittyvä lääkinnällinen kuntoutus (1 mom.).

Lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluu: 1) kuntoutusneuvonta ja kuntoutusohjaus; 2) potilaan toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi; 3) kuntoutustutkimus, jonka avulla selvitetään potilaan kuntoutusmahdollisuuksia; 4) toimintakyvyn parantamiseen ja ylläpitämiseen tähtäävät terapiat sekä muut tarvittavat kuntoutumista edistävät toimenpiteet; 5) apuvälinepalvelut; 6) sopeutumisvalmennus; 7) 1–6 kohdassa tarkoitetuista tarpeellisista toimenpiteistä koostuvat kuntoutusjaksot laitos- tai avohoidossa (2 mom.).

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä apuvälineiden käyttöön luovutuksen perusteista (6 mom.).

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutuksesta

Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutuksesta annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (1363/2011, apuvälineasetus) 1 §:n mukaan lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutuksen edellytyksenä on sellainen lääketieteellisin perustein todettu sairaus, vamma tai kehitysviivästymä, joka heikentää potilaan toimintakykyä ja vaikeuttaa hänen itsestä selviytymistään (1 mom.). Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä luovutettavien välineiden, laitteiden, tarvikkeiden, tietokoneohjelmien sekä muiden ratkaisujen tarkoituksena on edistää potilaan kuntoutumista, tukea, ylläpitää tai parantaa toimintakykyä jokapäiväisissä toiminnoissa taikka ehkäistä toimintakyvyn heikentymistä (2 mom.).

Apuvälineen tarpeen arvioinnista säädetään apuvälineasetuksen 2 §:ssä.

Apuvälineen tarve on arvioitava käyttäjälähtöisesti, oikea-aikaisesti ja yksilöllisesti. Tarpeen arvioinnissa on otettava huomioon potilaan toimintakyky, elämäntilanne ja elinympäristön apuvälineen toimivuudelle asettamat vaatimukset (1 mom.). Apuvälineen valinta on tehtävä yhteisymmärryksessä potilaan kanssa ja tarvittaessa hänen laillisen edustajansa, läheisensä tai omaisensa kanssa. Ennen apuvälineen valintaa potilaalle on annettava tietoa apuvälineen valintaan liittyvistä vaihtoehtoista ymmärrettävällä tavalla (2 mom.).

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992, asiakasmaksulaki) 5 §:n 7 kohdan mukaan maksuttomia terveyspalveluita ovat terveydenhuoltolain 29 §:ssä tarkoitettujen lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineet sekä niiden sovitus, tarpeellinen uusiminen ja huolto.

3.4.2 Kannanotto

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto on jo edellä mainitussa päätöksessään kiinnittänyt - - kaupungin johtavan ylilääkärin huomiota vastaisen varalle potilaan yksilöllisen tarpeen huomioon ottamiseen lääkinnällistä kuntoutusta koskevan päätöksen tekemisessä. Aluehallintoviraston päätöksen jälkeen - - kaupunki myönsi Alopecia universalis -sairautta sairastavalle kanteilijalle maksusitoumuksen kulmien kestopigmentointiin. Kaupungin lääkinnällisen kuntoutuksen työryhmän sittemmin tekemä kielteinen päätös 7.3.2017 perustui yksinomaan PSHP:n alueelliselle ohjeistukseen, jonka mukaan kestopigmentointia ei korvata lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että terveyspalveluiden järjestämisestä koskevat ohjeet, jotka eivät jätä tilaa palvelun tarvitsijan yksilöllisen tarpeen huomioon ottamiselle, ovat ristiriidassa lainsäädännön kanssa. Ohjeet, joilla etukäteen suljetaan esimerkiksi lääkinnällisen kuntoutuksen palveluiden piiristä kaavamaisesti pois määrättyjä potilasryhmiä, kuten tietyn ikäisiä henkilöitä, tai apuvälineitä tai tietyn hintaisia apuvälineitä, ovat lainvastaisia (oikeusasiamiehen päätös 5.6.2003, dnro 1803/4/00, julkaistu myös oikeusasiamiehen verkkosivuilla: www.oikeusasiamies.fi).

PSHP:n selvityksen mukaan lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovuttamista koskevan ohjeistuksen käyttöön liittyy aina yksilöllinen tarveharkinta. Pidän tärkeänä, että yksilöllinen tarveharkinta näkyy selvästi myös alueellisesta ohjeistuksesta.

Käsitykseni mukaan lainsäädäntö ei estä kulmien kestopigmentoinnin luovuttamista potilaalle lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä yksilöllisen tarveharkinnan perusteella.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4.2 esittämäni käsitykset PSHP:n ja - - - kaupungin tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni niille.